

Tale - åpning av *Et riksportrett*

lørdag 10. mai 2014, Oslo S

Eivind Røssaak

Den franske minneforskeren Pierre Nora sier at vi ikke har tid til å minnes noen ting lenger. Vi mangler sans for ritualer og ettertanke. Jeg tror ikke det stemmer, i hvert fall ikke i Norge i mai 2014, og i hvert fall ikke for de av oss som så på slow-tv i natt fra den 24-timer lange direkteoverførte NRK-sendingen fra Eidsvoll Verk som fremdeles pågår.

I disse dager minnes vi Eidsvollsmennene, vi minnes etableringen av grunnloven og begynnelsen på en lang selvstendighetskamp og utviklingen av det moderne norske demokratiet. Men markeringer henter ikke bare frem gamle objekter, man kan også fornye gamle objekter, og foreta en forrykkelse eller en kritisk revurdering av minnene våre midt i et jubileum, og det er det Trond Hugo Haugen har gjort. Han har tatt fatt i en av de mest sentrale og ikoniske maleriene fra det norske kollektive minnet, Oscar Wergelands maleri *Eidsvold 1814*, og endret det. Man kan si at Haugen foretar en operasjon i all offentlighet, her og nå, i vårt kollektive minne. På en forsiktig og skånsom måte, som en vennlig kirurg, har han gått inn i maleriets kulisser og endret dets innhold. Han vil få oss til å tenke etter, tenke etter på vårt felles eie, på vår egen identitet, på vår fortid, på vår fremtid.

Han har fjernet Eidsvollsmennene fra bildet og erstattet dem med et tverrsnitt av dagens norske borgere. Denne operasjonen er underliggjørende og vi må spørre oss: hvorfor gjør kunstneren dette? Hvem er disse menneskene, hvem representerer de, hvorfor er de der, hva har skjedd, hva venter de på?

For å besvare disse spørsmålene må vi si litt om hvilken tradisjon denne type innblanding eller intervensjon i vår politiske historie står i. Han bearbeider Oscar Wergelands maleri, men Wergelands maleri var i seg selv ikke et nøytralt bilde som helt enkelt bare dokumenterte hendelsene i Rikssalen på Eidsvoll Verk i 1814. Maleriet var selv en intervensjon i den politiske historien. Det ble malt ferdig i 1885, altså 70 år etter hendelsen, og maleren var altså selv aldri til stede.

Maleriet var et bestillingsverk fra en privatmann, korpsslegen og forretningsmannen Lorentz Reinhold Boll Ring. Han ville gjerne at noen malte et maleri av det som faktisk skjedde på Eidsvoll Verk 11. mai 1814. Man kan faktisk så vidt skimte at på papiret som grunnlovens far sorenskriver Christian Magnus Falsen holder på bildet, står det skrevet § 115 (dagens § 112). Det var blant annet den paragrafen som ble diskutert den dagen, og den handler om hvordan grunnloven kan endres. På 1880-tallet foregikk nemlig striden om parlamentarismen i Norge, og den ville føre til en grunnlovsrevisjon som oppdragsgiver Ring var imot. Han tilhørte den såkalte grunnlovkonservative høyresiden som ikke ville innføre parlamentarisme i Norge. Det dreide seg altså om hvem som skulle få lov til å velge ut regjering: kongen eller stortinget. De grunnlovskonservative støttet seg til den opprinnelige grunnloven som mente at kongen skulle bestemme dette, venstresiden ville derimot at stortinget skulle bestemme dette. Maleriet var med andre ord ment som et innspill i denne debatten

til støtte for de grunnlovskonservative. Dette har mange glemt, men det blir nå diskutert blant mange. Uansett, venstresiden vant og parlamentarismen ble i praksis innført i Norge, men grunnloven på dette punkt ble ikke endret før i 2007. Man kan med andre ord si at grunnloven ikke har fått lov til å følge med i svingene i samme tempo som den politiske utviklingen i landet. Den har ofte vist seg å være veldig vanskelig å endre den, mener noen.

Hva skjer i 2014? Vi har igjen en debatt om grunnlovsendringer. Og vi har igjen fått et verk fra en kunstner som skal plasseres sentralt i hovedstaden – her på Oslo S. Denne gangen er verket utviklet i samarbeid med KOROs URO-ordning i forbindelse med jubileet, og Trond Hugo Haugen har stått relativt fritt. Haugen har med andre ord fått lov til å lage en viss uro, eller i det minste skape en forskyvning, og det har han gjort. Den historisk politiske situasjonen som Haugen nye fotobaserte *Et riksportrett (etter Eidsvold 1814)* plasserer seg inn i er i likhet med maleriet, en politisk omstridt situasjon hvor blant annet en grunnlovsrevisjon er på dagsorden. Hva mener Haugen om dette? Hva forteller fotografiet om dette? Sier det noe som helst om dette? Snakker det i stedet om andre ting? La oss se.

Det er mange slående forskjeller mellom Eidsvoll-maleriet fra 1885 og Haugens *Riksportrett* fra 2014. Men først likhetene, de er lettest å fastslå. Begge bildene er fra Rikssalen på Eidsvoll, og begge bildene refererer til den historiske hendelsen i 1814, og selvfølgelig, Haugen referer til Wergeland; Haugen driver med en tidsriktig form sampling av eldre kunstuttrykk, som en DJ går han inn og henter litt og legger på masse. Oscar Wergeland bestrebet seg i maleriet på at klærne, plasseringen av mennene, og ansiktene skulle være mest mulig korrekt. De fleste går i uniformer og formelle klær som forteller noe om hvilke stand de tilhørte, og i front står Falsen ved bordet og leser opp grunnloven. Wergelands maleri forsøker med andre ord å være fotografisk korrekt, som vi sier i dag. Men maleriet var ikke et fotografi, og maleren var ikke til stede selv, og vi vet med andre ord ikke om disse tingene er helt korrekt gjengitt selv om vi har mange kilder om de faktiske forhold.

Trond Hugo Haugen har derimot ikke valgt å male et bilde, men å ta et fotografi. Fotografiet er et mer passende medium for vår tid enn maleriet, kunne man kanskje si. Men Haugen er heller ikke interessert i å fotografere et korrekt bilde av hendelsene fra 1814, og det kan han heller ikke gjøre. Han har heller ikke valgt å fotografere de levende stortingsrepresentantene. Det ville jo vært naturlig, men det ville ha vært kjedelig, de blir jo rituelt fotografert ofte nok uansett. Haugen har valgt å fotografere et tverrsnitt av folket i Rikssalen 200 år etter den historiske hendelsen. Han har brukt en statistisk metode for å skape et relativt korrekt tverrsnitt av befolkning, både når det gjelder yrke, alder, migrasjon og seksuell legning. Antallet personer er nøyaktig 112, like mange som var tilstede under grunnlovsforhandlingene i 1814. Når det gjelder antallet er Haugen faktisk mer korrekt enn Oscar Wergeland som bare fikk plass til om lag 80 av de 112 representantene i sitt maleri.

Den mest slående forskjellen er at mens Wergeland kun fremstiller menn, har Haugen 56 menn og 56 kvinner. Kvinner hadde ikke stemmerett hverken i 1814 eller i 1884 ved innføring av parlamentarismen. De fikk stemmerett først i 1913. Politisk er altså landet ikke det samme i dag, men grunnloven har ikke endret seg mye, men er i ferd med å gjøre det – ihvertfall litt.

Wergeland plasserte Falsen i front ved bordet mens han leser utkastet til Grunnlovsteksten. Haugen har gjort denne plassen helt tom. Ingen personer er egentlig i sentrum her, og ingen er berømte Nordmenn som i maleriet. Dette er mer eller mindre ukjente personer i relativt vanlige yrker, noen av dem også arbeidsledige. Men de gjør mange forskjellige ting på bildet. Den tydeligste teksten i Wergelands bilde, er grunnlovsteksten Falsen leser. I Haugens bilde er det derimot et VISA-kort som er mest synlig. Kvinnen til venstre forrest i bildet viser faktisk frem sitt VISA-kort. Hva indikerer dette? Et velstandssamfunn, fornyet kjøpekraft, at vi er blitt passive forbrukere av varer heller enn politisk aktive borgere? På den annen side, et annet slående trekk ved bildet er at svært mange i bildet har en pc eller en mobiltelefon i hånden. Dette kan bety at mange spiller et spill, men det kan også bety at man i dag har andre måter å være politisk engasjert på. Man kan faktisk delta i den offentlige debatten ved hjelp av tastetrykk. Redaktøren er i mange tilfeller borte, stolen er tom og dørvokterne færre. Eller det kan bety at vi i dag alle overvåkes gjennom bruken av kredittkort og internettkommunikasjon. Her er mange muligheter åpne. Og det er kanskje det mest slående ved dette *Riksportrettet*. Det har ikke *ett* klart budskap, det har ikke *en* klar leder, det peker ikke i *en* klar retning. Disse menneskene sitter snarere og venter på noen, føler jeg. Hva venter de på? En respons?

Eller venter de på ingenting, er de rett og slett fornøyd, og har slått seg til ro med at deres representanter på Stortinget gjør jobben sin? Eller er de samlet for å minnes noe? Utøya 22. juli faller inn i tankene hos meg. Den hendelsen endret landet, endret vårt kollektive minne. En venn av meg syntes at bildet kunne minne om et asylmottak. Noen som venter på å få slipp inn i landet. Eller kan man tenke seg motsatt at disse menneskene, som i Noahs ark, er de siste borgerne av landet, samlet på Eidsvoll, før katastrofen, miljøkatastrofen? Her er mulighetene mange. Og det er kanskje det Haugen vil minne oss på med sitt Riksportrett. Vi har faktisk mange muligheter, og vi kan delta i politikken på flere måter – hvis vi vil.

Med disse ord erklærer jeg herved Riksportrettet for åpnet. Takk.

EIVIND RØSSAAK er fagbokforfatter, forskningsbibliotekar ved Nasjonalbiblioteket og tidligere gjesteprofessor ved Universitetet i Chicago.

© Eivind Røssaak 2014